

Pericopa Şmot - Cadrul istoric al exilului din Egipt [anul 5784]

De data aceasta, spre deosebire de obișnuința noastră, vom privi unele evenimente din această pericopă prin prisma arheologiei și a istoriei.

Exilul din Egipt începe odată cu vânzarea lui Iosef ca sclav în Egipt. După 13 ani de robie și închisoare, Iosef urcă pe treptele conducerii țării și devine adjunctul Faraonului, conducătorul imperiului: „Faraon i-a spus lui Iosef: Uite, te-am pus peste toată țara Egiptului” (Geneza 41:41); „Tu vei fi peste casa mea și [numai] prin cuvântul tău va fi condus tot poporul meu, doar prin tron voi fi mai mare decât tine” (versetul 40).

Povestea urcării fulgerătoare a lui Iosef de la un rob evreu în închisoare la adjunctul regelui Egiptului pare la prima vedere bizară. Nu există niciun suveran lucid și rațional care să fi făcut o asemenea numire de la un rob care fusese în închisoare o perioadă lungă la guvernarea statului doar pentru că a deslușit un vis. Ciudățenia devine și mai mare dacă ne gândim că Iosef era semit, după cum el însuși mărturisește „am fost răpit din țara evreilor” (Geneza 40:15), iar egiptenii s-au comportat față de semiți ca străini, chiar dușmani.

De asemenea continuarea poveștii pare stranie. În urma lui Iosef vine în Egipt toată familia lui Iacov. Faraonul îi primește cu bucurie și le acordă un teritoriu aparte – Ereț Goșen וַיַּאֲמַר ca să stea acolo: „Faraon i-a spus lui Iosef astfel, tatăl tău și frații tăi au venit la tine. Țara Egiptului ți-e înaintea: în cea mai bună [parte] a țării să-i așezi pe tatăl tău și pe frații tăi; să se așeze în ținutul Goșen. Și dacă știi printre ei oameni destoinici, pune-i mai mari peste turmele mele” (Geneza 47:5-6). Care o fi cauza acestui entuziasm legat de un grup de semiți, care erau de obicei întâmpinați în Egipt cu suspiciune și câte odată cu ostilitate.

La fel de ciudată este și întorsătura care se petrece la începutul cărții Exod, după o perioadă de colaborare între egipteni și israeliți, se urcă pe tron în Egipt un rege nou, care „nu-l cunoștea pe Iosef” (Exod 1:8). Ce înseamnă această ignorare? Doar egiptenii sunt cunoscuți din timpuri antice ca specialiști în documentarea istoriei. Noi avem dovezi din nenumărate documente autentice și descoperiri arheologice. Mai bizară este schimbarea bruscă de conduită a Faraonului și a egiptenilor față de evrei, de la legături strânse de colaborare la oprimare, umilință, sclavie și până la urmă chiar și anihilare. Care era interesul egiptenilor în această subjugare a evreilor „cu muncă grea, la mortar și la cărămizi și la toată munca de pe câmp; toată munca lor cu care i-au muncit era de-o asprime zdrobitoare” (Exod 1:14)?

Acestea sunt doar întrebările cele mari, însă mai sunt zeci de întrebări istorice la care comentatorilor le este greu să răspundă.

Este evident că arheologia egipteană dă răspunsuri clare la toate aceste întrebări. Cadrul poveștilor din Tora la cele două părți ale ele – conducerea lui Iosef pe de o parte și sclavia și distrugerea pe de altă parte este stăpânirea Egiptului de către așa numiții Hyksos și alungarea lor realizată de faraonul Ahmose I, cel care a înființat dinastia a 18, din care au făcut parte și renumiții faraoni Tutankhamon și Nefertiti. În anul 1720 î.e.n. triburi semitice din Mesopotamia au invadat Egiptul și au stăpânit-o de-a lungul a aproximativ 150 de ani. Este pentru prima oară când

Egiptul este condus de străini. Aceste triburi au fost numite de egipteni „Hyksos”, care înseamnă în limba egipteană „conducători străini”, fiind forma grecească a cuvântului. Ei au reușit să cucerească uriașa țară datorită armelor lor noi și performante – calul și carele, cu care ei au devenit una din cele mai solide puteri din Orient. Ei și-au stabilit capitala în delta Nilului, în orașul Avaris, cunoscută din Tora ca Țoan צוֹן (Numeri 13:22) . Ei stăpâneau atât Ereț Israel cât și Siria. În Egipt perioada lor este considerată una de decădere și oprinare. Ei au înlăturat din conducere toată elita egipteană veche și au suprimat cu violență orice încercare de revoltă.

Istoricul evreu Josephus Flavius (sec. 1 e.n.), în cartea sa „Contra lui Apion” citează un istoric grec de origină egipteană, Manetho: „Deodată au venit din răsărit oameni fără nume, s-au întărit și s-au năpustit peste noi. Ei au cucerit Egiptul, i-au prins pe conducătorii țării, au incendiat orașe cu cruzime, templele zeilor le-au făcut praf și pe locuitori i-au maltratată cu dușmănie”. El prezintă aici o etimologie a cuvântului Hyksos fiind legată de cuvântul egiptean pentru „cioban”, însă ea este astăzi exclusă de egiptologi. Noi o vom ignora.

Urcarea bruscă a lui Iosef semitul la putere și integrarea israeliților „evrei” în administrația egipteană s-au petrecut în prima jumătate a stăpânirii Hyksosilor asupra Egiptului.

După Tora și Hazal (înțelepți) putem aprecia începutul conducerii lui Iosef și coborârea fiilor lui Israel în Egipt ca anul 1655 î.e.n., după un calcul pe care nu-l vom prezenta aici. Anul 1664 a fost anul mării urcări la putere a lui Iosef. În acest an „conducătorii străini” se aflau într-o etapă de stabilizare încurajând grupuri de semiți și hurim să imigreze ca să întărească cuceririle și temeliile demografice. Așa este primită cu brațele deschise familia lui Iacov și așa se integrează la vârful conducerii Hyksos un rob evreu care și-a dovedit capabilitățile uriașe și devotamentul fără margini la tradiția strămoșilor săi semitici.

Însă noi învățăm din documente egiptene că această idilă nu a ținut la nesfârșit. După 150 de ani, un print egiptean pe nume Ahmose I a reușit să organizeze o revoltă și să alunge invadatorii de pe pământul egiptean. Armata Hyksos s-a retras din Egipt și s-a așezat în sudul Israelului, în Neghev. Însă Ahmose cu armata lui i-au urmărit 3 ani până când au fost goniți din țară. Ahmose I este întemeietorul celei de a 18 dinastii și restauratorul gloriei Egiptului. Însă în Egipt a rămas o populație semitică mare pe care Hyksos i-a încurajat să imigreze, iar printre ei și fiii lui Israel. Astfel nu trebuie să ne mirăm că elita conducătoare s-a transformat într-o populație suspectă și umilită. Noul rege care „nu-l știa pe Iosef” este așadar Ahmose I, care i-a cunoscut foarte bine pe Iosef și pe israeliți, dar s-a răzbunat pe ei cu cruzime și umilință pentru tot ce au făcut înainte, când erau o conducere străină.

În urma traumei invaziei străinilor din Mesopotamia, regii dinastiei a 18 au hotărât să fortifice granița de est a Egiptului cu un zid foarte înalt și o serie de orașe de graniță. Rămășițe din acest zid au fost descoperite pe partea de nord-vest al peninsulei Sinai. În Tora acest zid este numit „Șurul Egiptului” שור מצרים (Geneza 25:18. Din pricina zidului zona se numește „deșertul Șur” (Exod 15:22). Pentru îndeplinirea uriașului proiect, demnitarii egipteni au hotărât să nu alunge populația semitică străină, inclusiv israeliții, ci să-i folosească ca robi la construirea zidului și a orașelor. Acestea sunt „orașele grânar” עָרֵי תִּקְוָנוֹת (Exod 1:11) pe care le-au construit fiii lui Israel în perioada robiei în Egipt. După cronologia egipteană, expulzarea hyksosilor a avut loc în anul 1570 î.e.n., cam 125 de ani înaintea alungării israeliților din Egipt. Exilul Egiptului – galut Mițraim גלות מצרים se împarte în două părți: 85 de ani de integrare în conducerea Hyksos (din 1655 până pe 1570) și 125 de ani de robie și oprinare (din 1570 până în 1445). Sfârșitul perioadei de robie și exploatare și trecerea la perioada de omor și anihilare „Orice fiu care se va naște, să-l aruncați în Nil” (Exod 1:22) s-a petrecut probabil odată cu terminarea stagiului principal al construirii fortificațiilor uriașe. Egiptenii nu mai aveau nevoie de atât de mulți muncitori, iar populația semitică care rămăsese era o primejdie de securitate națională în caz de o altă invazie: „și dacă se va isca un război, să se alătore și ei dușmanilor noștri și să lupta împotriva noastră” (Exod 1:10). Așa că este mult mai rațional economic și militar să privim mijloacele extreme și barbare de care egiptenii s-au folosit, cu toate că sunt inacceptabile.

[Perioada conducerii Hyksos și pe urmă rebeliunea lui Ahmose I ca și politica regilor dinastiei al 18, sunt cadrul istoric și se potrivesc perfect cu descrierea evenimentelor din Tora din cele două perioade. Fără acest cadru, povestea rămâne bizară și ciudată, cu o grămadă de întrebări fără răspuns.](#)